

Összeállító: DEGI ZOLTÁN

Összeállítás ideje: 1992.

TART : TELEPÜLÉS ORDACSEHI BÉN

6 lap, 5 rajz, 4 félt

FŐLORRÁZI MUTATÓ: ORDACSEHI

SZÁMUTATÓ: X

PAPÍRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

LELTÁRKÖZS

ÁTVEZETVE AZ EGYSÉGES LTK. 2004-es TÉTELE ALÓL

Személyi lap

A pályázó neve és foglalkozása: Dégi Zoltán, gazdasági
ellenőr (mellékállásban könyvtáros).

A beküldött pályamunka címe: Ordacsehi település, Rét- és tatar-
ménygazdálkodás, Az életem története (paraszti életrajz)

A gyűjtés helye, ideje és egyéb körülményei: Ordacsehi, 1972.
január - augusztus. Egyéb körülményei a mellékleten. ⊗

A pályamunkában feldolgozott témakörben olvasott irodalmi forrás-
 munkák megjelölése: A. Magyarország néprajza I-II. kötet

A pályázatban felhasznált irodalmi forrásmunkák:

Az adatközlők: Ld. a pályamunkák végén

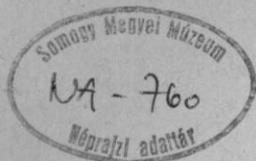
Részvett e a pályamunka más pályázaton: nem

A pályázó további gyűjtési /pályázati/ tervei: Felkutatni hogy volt
ez a népviselet Ordacsehiben és környékén. A helyi cipőgyári körében
is szeretnék kutatást végezni, de ezt amúgy is előbb megbe-
szélnem. Végül a Néprajzi Múzeum által küldött kérdőívek kitöltése.
 Kelt: Ordacsehi, 1972. augusztus 14.

Aláírás: Dégy Zoltán
 Lakáscím: Ordacsehi
Petőfi Sándor u. 39.

⊗ Az ábrákat Kiss László gépészmérnök
 rajzolta.

A térkép: Könyv Ferenc földhivatali műszaki
 ügyintéző munkája.

ORDACSEHI TELEPÜLÉS

Ordacsehi a somogyi Nagyberek és a Külső-somogyi dombság között helyezkedik el. Területe 22,6 km². /1/ Nagyrésze síkság, csupán Szöllősgyörök felé haladva -délkeleti irányban- tapasztalható fokozatos emelkedés. Határai: északnyugaton Fonyód, északkeleten Balatonboglár, délről Lengyeltóti, délkeleten pedig Szöllőskislak és Szöllősgyörök.

A faluban /amely mezőgazdasági jellegű település/ 1 111 ember él./2/ A lakósságnak több mint fele -kb. 600 személy- mezőgazdasági fizikai dolgozó, parasztember. Ezenkívül kb. 100-an dolgoznak a szomszédos községekben /Balatonboglár, Fonyód, Lengyeltóti/, mint ipari munkások. A lakosság többi része nyugdíjas, 14 éven aluli és egyéb foglalkozásu. /3/

1./ A település külső képe jelenleg.

Ha a település külső képét kívánjuk megrajzolni, feltétlenül el kell mondani, hogy Ordacsehi 1939 előtt két -közigazgatásilag külön álló- kisközség volt, Orda és Balatoncsehi néven. Egyesítésükre az említett évben került sor. /4/

A felszabadulás utáni házhelyosztás következtében a hajdani Orda és Csehi teljesen egybeépült, s a közbeeső területen új utcák keletkeztek. Ma már ~~3~~12 utca és 1 tér alkotja a község belterületét. A lakóházak /lakótelkek/ néhány egymással párhuzamos, illetve a rájuk merőleges és őket keresztező /egymással szintén párhuzamos/ utcák két oldalán helyezkednek el. Kivétel a Balaton utca, melynek csak az északi oldalán található lakóházak. A déli oldalon ugyanis a tsz megalakulása előtt egyéni gazdák szántóföldjei helyezkedtek el / a szóban forgó utcával párhuzamosan/, s így nem lehetett őket házhelyként felhasználni. Kivétel még a háromszög alakú Szabadság tér, melynek mindhárom oldalán vannak lakóházak. /5/

Ordacsehin egyébként sem fő-, sem mellékutvonal nem halad át. A 7-es műtettel egy / a falun kívül kb. 2,5 km hosszú/ bekötőút köti össze. Ez az út a Fő utcára merőleges Balaton utcán át éri el a falu belterületét. A több mint 2 km hosszú, észak-déli irányú Fő utca a község keleti szélén halad végig. Innen ágazik el a

Kossuth Lajos, a Dózsa György, a Temető, a Táncsics Mihály és a Lenin utca, mégpedig nyugati irányban. A Kossuth Lajos utca a Szabadság térnél ér véget, melyről a falu nyugati szélén lévő Széchenyi és Petőfi Sándor utca nyílik. Az előbbi észak, az utóbbi pedig dél felé. A Fő utca és a Petőfi utca közötti részen /velük párhuzamosan/ ágazik el a Kossuth Lajos utcáról a Bajcsy Zsilinszky utca. Erről nyílik aztán -kelet felé- a Bartók Béla utca, melyről a mindössze egy házból álló Akácfa utcán át a Temető utcába vezet az ut.

Meg kell említeni, hogy a Temető utcában mindössze három ház van /kettő az északi, egy a déli oldalon/, továbbá a Bajcsy Zs. utcában a lakóházak nagy része a nyugati oldalon található, a másik oldalon mindössze két épületet láthatunk.

/Részletesebb ismertetés a mellékelt térképen./

2./ A településre vonatkozó régebbi adatok.

- a/ A szájhagyomány szerint a régi Orda a mai Rókalyuki-dűlő, Csehi pedig a Pusztatemető nevű mezőrészen lehetett. Erre vonatkozóan nem hivatalos régészeti adatok is rendelkezésre állnak. Müller Róbert régész ugyanis 1966-ban /mint elmondotta/ későközépkori cserepeket talált az említett helyeken, valamint paticsdarabokat. /6/
- b/ A szájhagyomány szerint a régi Ordát és Csehit a törökök pusztították el. Erre következtethetünk az adóösszeírásokból is. 1536-ban csak Orda, 1563-ban pedig ~~csak~~ csak Csehi neve szerepel az említett okmányban. Feltételezhető tehát, hogy Csehi már az 1536-os összeírás idejére elpusztult, de 1563-ra újjáépült Orda pedig 1536 után pusztult el és 1563-ig még nem épült újjá. /7/
- c/ A jelenlegi falunak a legrégebben betelepült részei, illetve utcái: a Fő utca, Petőfi S. utca, Széchenyi utca és a Kossuth L. utca, valamint a Szabadság tér. Ezek az utcák a századforduló idején az alábbi telkeknél végződtek: Fő utca: a keleti oldal északi végén a mai szélső ház mellett még volt egy ház, déli végén pedig a mai Komáromi féle háznál fejeződött be /azóta öt házzal nőtt ez a sor/.

A nyugati oldal északi vége akkor is a mai 1-es számú háznál volt, míg a másik végén a templom után következő épület /akkor iskola/ ~~fejlesztéshez~~ zárta be a sort.

Petőfi Sándor utca: északi részén mindkét oldalon ugyanott végződött, ahol ma, déli végén pedig csak a keleti oldal végződése volt azonos a maival. Nyugati oldalon a mai 37-es számú ház volt az utolsó /ma az 53-as házzámnál van a sor vége/.

Kossuth Lajos utca: nyugati végén mindkét oldalának végződése azonos volt a maival, keleti részén pedig a 22-es, illetve 47-es számú házak voltak az utolsók.

Széchenyi utca: déli vége mindkét oldalon ugyanott volt, ahol ma, északon pedig a mai 10-es, illetve 7-es számnál végződött.

Szabadság tér: a maival azonosan.

d/Arra vonatkozóan, hogy a jobbágyfelszabadítás, illetve tagosítás után épült-e utca és melyik, senki sem tud felvilágosítást adni.

e/Az első világháború után keletkezett a Bajcsy Zs. utca és a Fő utca nyugati oldalán a templomtól délre eső rész /vö. a c. ponttal/.

f/ A második világháború után létesült a Dózsa Gy., a Bartók Béla, a Temető, a Lenin, a Balaton és a Táncsics Mihály utca, továbbá a Kossuth L. utcának a mai 28-as házzámtól keletre eső része /mindkét oldalon/.

3./ A változások okai.

Az első világháború után /az 1920-as földreform hatására/ házhelyeket osztottak, így jött létre a Bajcsy Zs. utca és a Fő utcának a templomtól délre eső szakasza. E területeket a lakosság "Prolétár fődek"-nek nevezte el, mivel földnélküliek /proletárok/ kaptak itt földet.

A második világháború után ugyancsak házhelyosztásra került sor, kb. 200 személy részére 115 kh 1340 m²-öl területet osztottak ki. Így keletkezett a 2/f. pontban említett 6 utca. /Vö. az 1. ponttal./

4-5./ Kisnemesek létezéséről községünkben nincs tudomásunk. Módos polgárok csaknem minden utcában laktak. Nagy részük a mai Petőfi utcában és a Fő utcában volt található.

6./ A szegényparasztok és a "gyütt-mentek" /az utóbbiak kevesen voltak/ elsősorban a Bajcsy Zs., a Kossuth Lajos és a Széchenyi utcában laktak.

7./ Válasz nemleges.

8./ A szőlők elhelyezkedése:

a/ Ordai részen az első világháboru előtt a "Szívási rét"-nek és a "Tikhégy"-nek nevezett mezőrészen / a falu belterülete mellett/. Csehi részen az ugynevezett Csehi völgyben.

b/ Az első világháboru után ordai részen az "Agarász"-nak és a "Tótiut"-nak nevezett mezőrészen, Csehiben továbbra is "Csehi völgy"-ben. Az "Agarász" és a "Tótiut" kb. 1 km távolságra helyezkedik el a falu belterületétől.

A változás oka: a "Szívási réti" és a "tikhégyi" szőlők az első világháboru után már "előregédtek", s így újat kellett telepíteni. Erre a célra a -talajviszonyok és a távolság figyelembe vételével- a "Tótiutat" és az "Agarászt" tartották alkalmasnak. /A Csehi völgyi szőlők is előregédtek az első világháboru körül, de itt mellette telepítettek újat. A tsz megalakulása után megszűnt./

9./ Hagyományos méretű és formájú telek:

a/ A telkek /lakóház+gazdasági épület+udvar+szérü+kert/nagysága a századfordulón azonos volt a maival. Mivel utcánként különböző, leghelyesebb ilyen megoszlásban ismertetni.

F ő utca: keleti oldalon a Balaton utcáig kb. 800 □-öl. A többi részen 1 000-1.200 □-öl, sőt 1 kh is lehet. A nyugati oldalon 800-1 000 □-öl.

K o s s u t h L a j o s utca: 800-1 000 □-ölig terjed.

P e t ő f i S á n d o r utca: 1 000-2 000 □-öl.

S z é c h e n y i utca: nyugati oldalon a Petőfi utcához hasonló, keleti oldalon pedig 500-800 □-öl.

S z a b a d s á g t é r : nyugati oldala a Petőfi S. utcával azonos, míg a másik két oldalon mindössze 400-600 m²-ös telkek vannak. Ennek oka, hogy az innét elágazó Petőfi és Széchenyi utca szélső telkei eléggé közel fekszenek.

A többi utcák a századforduló idején még nem léteztek, az ottani telkek 800-1 000 m²-ölesek.

b/ A hagyományos beépítési rend: a lakó- és gazdasági épületek nagytöbbsége az utcák nyugati és északi oldalán a telek bal szélén, a keleti és déli oldalon pedig jobbról helyezkedett el, mégpedig a telek hosszában, s az utcára merőlegesen. /Ma is sok ilyen ház van még./ Elvétve előfordult /széles teleknél/, hogy a lakóházat az utcával párhuzamosan építették.

Gyakori volt a lakó- és gazdasági épületek egybe-, illetve különépítése is. Ez attól függött, hogy kisebb vagy nagyobb szérüt és kertet kívántak e kialakítani. /Kis-, közepes vagy nagygazdáról volt e szó./

c/ A telkeknek különösebb nevük nincs és nem is volt, azon kívül, hogy "házhely", "háztelek".

10./ Az első világháború után többen építettek L alakú, "hajtott" lakóházat /elsősorban a nagygazdák és széles telekkel rendelkezők/. Ezt azért tették, mert nagy volt a család, ezért a lakóházat bővíteni kellett. A szérü és a kert területének csökkentésére azonban ezzel a megoldással nem volt szükség. /A felszabadulás utáni építkezés már városias jellegű, kivéve a volt cselédek építkezését, akik még a régi szokást követték. A legtöbben azonban már átalakították házaikat./

11./ Egy udvarban általában csak egy lakóház volt, de az előfordult, hogy egy házban két család is lakott, teljesen különállóan. Ma is van még egy ilyen, a Petőfi Sándor utca 44. szám alatt.

-6-

J e g y z e t

- 1./ A Fonyódi Járási Földhivatal tájékoztatása szerint.
- 2./ Az 1970. évi népszámlálás adatai szerint / a községi tanács tájékoztatása alapján/.
- 3./ A lakósság megoszlására vonatkozóan hivatalos adatok nem állnak rendelkezésemre. Mivel azonban tősgyökeres ordacsehi vagyok, jól ismerem a falu népét, lehetőségem volt arra, hogy ilyen vonatkozásban számításokat tudjak végezni. A termelőszövetkezetnek van kb. 250 tagja, s a legtöbben családos emberek. Minden családban van még legalább egy olyan személy, aki dolgozik a tsz-ben, vagy a háztájiban. Ezen kívül több háznál akad még olyan harmadik családtag is, aki parasztembernek számít. Ami az ipari munkásokat illeti, valamennyit személy szerint ismerem, könnyen össze tudtam tehát számolni, hogy kb. hányan vannak.
- 4./ Az Országos Helységnevtár adatai, valamint az adatközlők tájékoztatása szerint.
- 5./ A lakóházak elhelyezkedését személyes ismeret alapján közöltem.
- 6./ Müller Róbert 1966-ban terepbejárást végzett az ordacsehi határban -diplomamunkájához való anyaggyűjtés céljából-, s megállapításait az Eötvös Lóránd Tudomány Egyetemen való vizsgálat után levélben közölte velem. /E leveleket ma is őrzöm./
- 7./ Somogy Vármegye /szerk. Csánki Dezső/, Budapest Országos Monográfiai Társaság /1914 ?/ 183. oldal.

A többi adatokat az alábbi adatközlőktől szereztem:

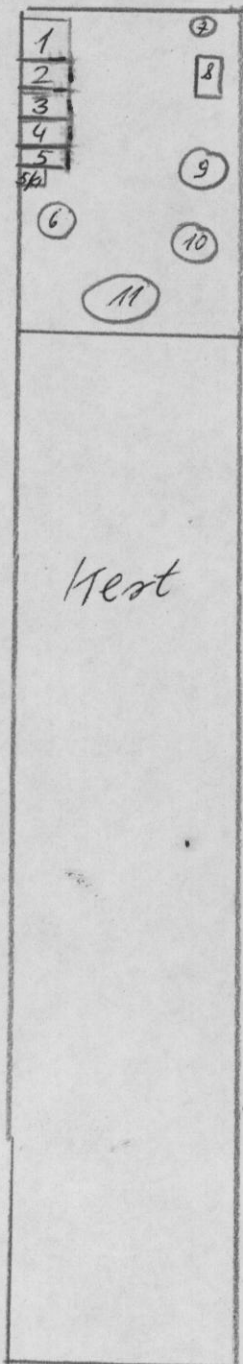
Dégi Flórián, 69 éves tsz-nyugdíjas Ordacsehi.

Laborfalvi József, 73 éves tsz-nyugdíjas Ordacsehi.

Dégi István, 44 éves tsz-kertész Ordacsehi.

Kónya Ferenc, 54 éves tanácsi hivatalsegéd Ordacsehi.

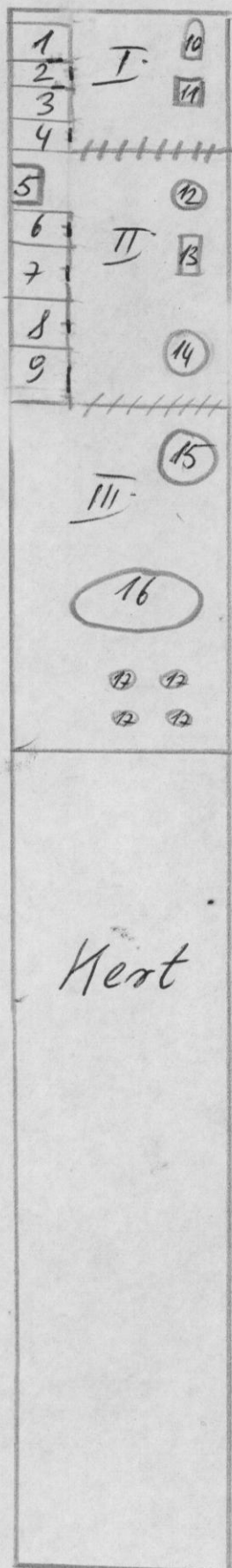
← Utca →

1. szoba
2. konyha
3. "kamura"
4. "istálló"
5. pajta
- 5a "fészer"
6. "ganyédomb" (trágya)
7. kut
8. "disznóól", "távol", stb.
9. "faragó"
10. szén
11. szalma

1 cm = 5 lépés

A telek magassága = 675 m-öe.

B. típus(lakó- és gazdasági épü-
letek különépítése)

- I. lakóudvar
 II. gazdasági udvar
 III. "szűrőstert" (szűrőstert)
1. "éso" szoba
 2. konyha (téli konyha)
 3. "háccso" szoba
 4. magtár
 5. "disznóól"
 6. "kamura"
 7. "istálló"
 8. pajta
 9. "fészer" (egész tetős)
 10. pince (földbe ásva, téglaboltozatos lejárattal)
 11. nyári konyha
 12. kút
 13. kukoricapőre (alatta a baromfiólah)
 14. "fagyító"
 15. "ganyédomb" (tordya)
 16. "szómakazal" (szalma)
 17. ("csutahatárolt")
kukoricaszár-rahás

1 cm = 10 lépés

A telek nagysága = 1888 □-öl

← Utca →

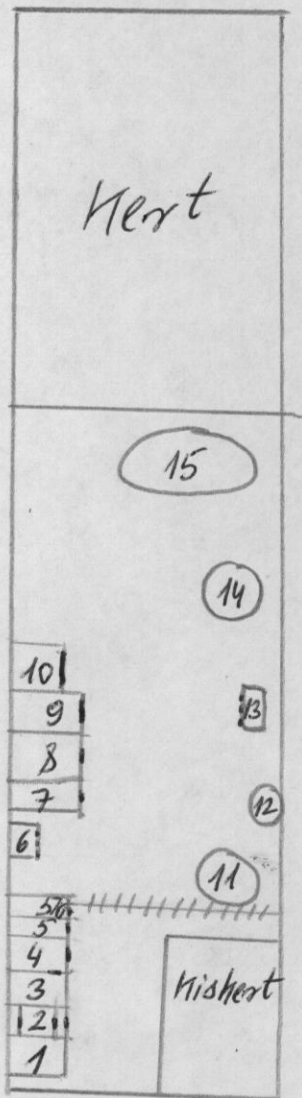
A. típus (lakó- és pászda épület egybeépítés)

1. "éjszaka szoba"
2. téli konyha
3. "hácskó szoba"
4. "kamura"
5. "fojós" (torony)
6. "istálló"
7. pajta
8. "fészer"
9. "disznóól"
10. magtár
11. pincelejárát (pince a magtár alatt)
12. nyári konyha
13. kut
14. baromfiólak ("tikó", "réceól", "ludó", "csibeól")
15. "fuvóító"
16. "ganyédomb" (trágya)
17. szénakazal
18. "szómakazal" (szalmak.)

1 cm = 10 lépés

A telek magysága = 170,50-öl

Két lakóház egy udvarban

1 cm = 10 lépés
(1296 □-öles telek)

1. szoba
2. konyha (előtte előszoba, mögötte
éle'skamra)

Egyik család lakóháza

3. szoba	11. "favidgittó"
4. konyha	12. kút
5. "kamra"	13. baromfiól
5/a. "kamra"	14. "ganyé"
6. sertésöl	15. szalma
"szalmaháza"
7. pince (hözös)	
8. "istálló" (-"-)	
9. pajta (-"-)	
10. "fészer" (-"-)	

← Utca →

"Hajtott" /L-alakú/ ház
/udvar felől/
Ordacsehi, Petőfi S. u. 48
/Volt n. gazda ház /

Utcarészlet

/ "Település" /
Petőfi S. utca északi része, háttérben
a Δ -alakú Szabadságter a harangláb-
bal.

Nagygazda porta "Település"
Ordacsehi, Petőfi S. u. 5. sz.

"Herkelik"

Rét-és takarmánygazdálkodás
c. dolgozathoz. Ordacsehi -
Petőfi S. u. 7. sz.

